

Renovatie en restauratie

van

het zwembad Van Eyck te Gent

Het Van Eyck-bad, gebouwd in 1886 en hiermee het oudste bad van België, is het derde zwembad dat door het stadsbestuur werd gerenoveerd. Voorheen waren de baden Rooigem en Strop al aan de beurt. Daar het gebouw in 1995 integraal als monument beschermd werd, was de opmaak van het restauratiedossier zeker geen evidentie opdracht. Ook de restricties neergelegd in de Vlare II bis wetgeving maakte het er niet eenvoudiger op. Tevens diende de functie van badhuis bewaard, waardoor het publiek tegen betaling gebruik kan maken van de vernieuwde kuipbaden. Het zwembad is vooral belangrijk voor het schoolzwemmen: de meest grote centrumsscholen maken er gebruik van.

Het gebouw dat aan de samenvloeiing van Nederschelde en Leie ligt, werd bovendien ook gedeeltelijk ingericht als jachthavenaccommodatie.

Het gebouw dat aan de samenvloeiing van Nederschelde en Leie ligt, werd bovendien ook gedeeltelijk ingericht als jachthavenaccommodatie.

Om te voldoen aan de bepalingen van Vlare II bis en gezien de ouderdom van het gebouw was het noodzakelijk over te gaan tot de renovatie van het zwembad, zowel op bouwkundig als op technisch gebied. In september 1996 werden de studieovereenkomsten voor de bouw- en voltooiingswerken, de technische uitrustingswerken en de stabiliteitstudies goedgekeurd.

Eind 1996 werd het architectenbureau R. Berteloot aangesteld als privé-ontwerper. Het voorontwerp van de renovatiewerken werd beëindigd begin september 1997. Eind 2000 werd de opdracht voor renovatie toegewezen aan de firma nv IBENS. Op vrijdag 30 maart 2001 werden de laatste baantjes getrokken in het oude bad, gevolgd door een afscheidsfeest voor het personeel. Na ongeveer 2 maanden proefdraaien zal op 29 augustus 2003 het bad opnieuw worden opengesteld voor het publiek.

BOUWHISTORIEK VAN HET GEBOUW

Met de bouw van een overdekt zwembad volgde Gent in de vorige eeuw een Europese trend, die in het Britse Liverpool in 1838 in beweging kwam. In Wenen werd het beroemde Dianabad in 1843 gebouwd en daarna volgden een reeks grote Engelse en Duitse steden het voorbeeld.

De bouw van het Gentse zwembad 'Van Eyck' in 1886 werd beschouwd als de kroon op de sanering van de wijk Nederschelde.

In 1886 sloot 'Société Anonyme des Bains et Lavoirs Publics' een conventie met de stad Gent over de bouw van een bad- en zweminrichting aan het toenmalige Van Eyckplein (nu Julius de Vigneplein).

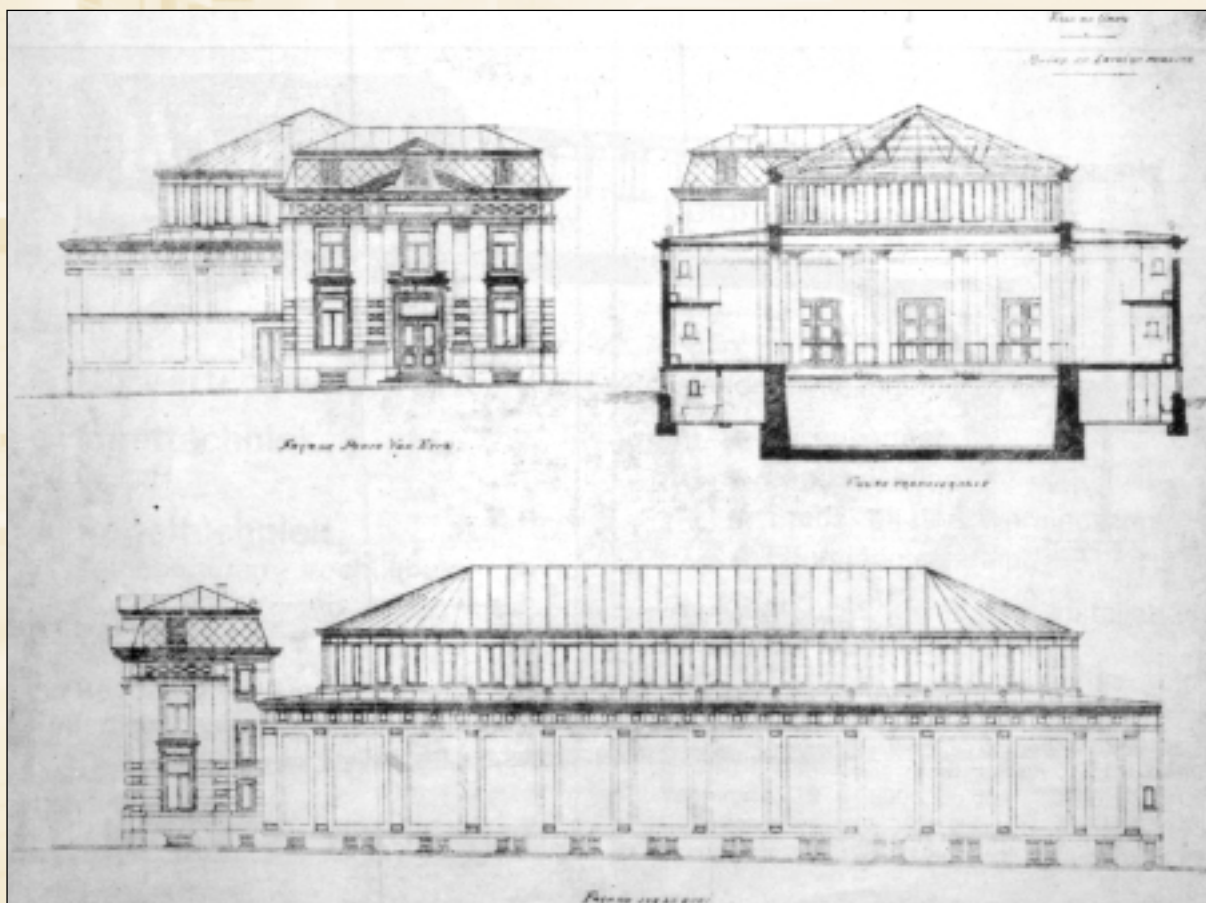
De aandeelhouders van de maatschappij waren ervan overtuigd dat een grote stad behoefte had aan een overdekte badinstelling die proper en verwarmd water kon aanbieden. Vooral de verbetering van de hygiënische toestand van het water werd beoogd.

Het was ook de bedoeling het zwembad open te stellen voor alle klassen en de toegangsprijzen mochten bepaalde bevolkingslagen dan ook niet afschrikken. Daarom konden de arbeiders op zondag aan een lager tarief komen zwemmen en één voormiddag per week was het gratis zwemmen voor de leerlingen van de stadsscholen.

Naar het ontwerp van Edmond de Vigne (1842 - 1918) werd aan het plein een toegangsgebouw uit baksteen en natuursteen opgetrokken met kenmerken uit neorenaissance en neoclassicisme.

Pilasters, natuurstenen omlijstingen, een fries met diamantkoppen en een driehoekig fronton versieren de gevel.

De gelijkvloerse verdieping was bestemd voor het ont-haal, de linnenafdeling en de administratie. De eerste verdieping werd ingericht als woning voor de directeur. In de kelder was er ruimte voor de wasserij en de zolder diende als droogkamer.

Het zwembad zelf (een constructie bestaande uit baksteen metselwerk) werd gebouwd in een zaal van 43,9 m lang en 25 m breed. Er werden 68 cabines voorzien. De overdekking werd geschraagd door Toscaanse zuilen, waarboven een band van ramen zorgde voor de lichtinval. De metalen dakconstructie met zogenaamde 'Polanceau spanten' was zichtbaar in de zwembadhal.

In de kelder werden aan de ene zijde 22 "wasplaatsen" ingericht, terwijl aan de andere zijde 11 cabines werden voorzien van een kuipbad. Het water, dat regelmatig werd verversd en dat kon afvloeien naar de lager gelegen Schelde, was afkomstig van de nabijgelegen Lousbergfabriek en – voor de douches en op zondag voor de hele inrichting – van de stadsleiding. Wanneer er niet gewerkt werd in de Lousbergfabriek werd ook het bad met stadswater bevoorrad. Het zwembad was tot in 1932 niet toegankelijk tijdens de winter. Het werd toen gebruikt voor pluimveetentoonstellingen, tenniswedstrijden en zelfs concerten. Omstreeks de eeuwwisseling nam de stad de exploitatie over.

Al snel bleek het bad veel te klein en reeds in 1901 werden er ontwerptekeningen gemaakt om het bad uit te breiden met een tweede kuip van dezelfde grootte. Tot de uitvoering ervan is het echter niet gekomen.

In de jaren twintig werd aan de verdieping een smalle toeschouwersgalerij opgehangen. In 1932 volgde een grondige verbouwing naar de plannen van Fritz De Boever en Georges Audoor. Het dak en de kolommen werden afgebroken. Boven het zwembad werd een bovenlicht aangebracht, rustend op kolommen van gewapend beton. Diffuus kunstlicht maakte het gebruik van het zwembad ook 's avonds mogelijk. De houten cabines werden vervangen door 110 gemetste kleedhokjes en er werd met behulp van metalen relingen een scheiding doorgevoerd tussen bezoekers met en zonder schoenen. De kuip zelf werd behouden, maar wat minder diep gemaakt. 650 m³ water vulde het bassin dat een oppervlakte had van 340 m². Zwarte keramische lijnen op de bodem zorgden voor een afbakening van banen. De inkompartij kreeg een nieuwe betegeling. In 1937 werd een filterinstallatie volgens het Patterson-systeem aangebracht.

In 1952 volgde een minder ingrijpende verbouwing. De cabines werden betegeld, het plafond en de muren kregen een vochtwerende bepleistering en in het bad zelf werd een startplatform gebouwd, geschikt voor competitiezwemmen. Enkele jaren geleden werd het zwembad opgefrist met felblauwe accenten. Alleen de badkuipen in de rechterzijde van de kelder waren toen nog in gebruik.

Op 5 april 1995 werd het zwembad integraal als monument beschermd.

DE NOODZAAK TOT RENOVATIE

Enerzijds was er de Vlarew-wetgeving, waaraan niet voldaan werd: het ontbreken van een natte en droge zone, het niet halen van een minimum circulatiedebiet, het ontbreken van bovenafvoer, ... waren enkele van de tekortkomingen.

Anderzijds was het zwembad in bouwfysische slechte toestand. Roestvorming op de gewelven, condensatie, loskomend stukwerk waren de belangrijkste bouwkundige problemen. Van het technische gedeelte kon bij de renovatie niets meer gerecupereerd worden. Zelfs de leidingen voor nutsvoorzieningen werden vernieuwd.

HET CONCEPT VAN DE RENOVATIE

Voor een grondige renovatie en uitbreiding van het zwembad Van Eyck werd rekening gehouden met twee belangrijke invalshoeken. Enerzijds was het zwembad sinds april '95 integraal als monument beschermd, wat inhield dat het historische en kunsthistorische deel van het complex optimaal gerestaureerd en gerenoveerd diende te worden. Alles wat het uitzicht van het oude bad determineerde, zijnde de afgeronde kuip, de cabines rondom het bad, het opvallend gebruik van faience, de lichtstraat boven de kuip, de "dijktegels", de metalen balustrades rondom het bad, het gesloten karakter naar de straat toe, ..., werd bij de restauratie bewaard.

Anderzijds diende er voldaan te worden aan de nieuwe voorwaarden van Vlarew II bis. De confrontatie van deze twee gegevens, in combinatie met de vraag naar de uitbouw tot een volwaardige accommodatie leidde tot uitbreiding met een nieuwbouwgedeelte.

Het oude gebouw had immers geen cafetaria, geen berg-ruimtes, een te kleine inkomhal, en een beperkte technische ruimte.

De uitbouw was pas mogelijk na slopen van een opslagruimte van de Dienst Schoolgebouwen en was zeker noodzakelijk voor het onderbrengen van de ruime inkomhal en de jachthavenaccommodatie.

Het kostenplaatje van het project bedroeg om en bij de 5.763.000 euro, exclusief BTW, erelonen en zonder de buitenaanleg. Van dit bedrag werd ongeveer 2.020.000 euro aangewend voor de technische installaties, zijnde

HVAC, sanitair, elektriciteit, waterbehandeling en de lift. Een deel van de werken (ongeveer 2.230.000 euro) kwam in aanmerking voor een restauratiepremie naar rato van 60% toelage van het Vlaamse Gewest en 20% provinciale toelage. De werken met betrekking tot de accommodatie van de jachthaven werden voor 20% betaald met kredieten uit het Mercuriusfonds of Fonds voor Binnenstedelijke Commerciële Centra.

INDELING VAN HET GEBOUW

Gelijkvloers

Via een inkomshal met automatische schuifdeuren komen de bezoekers voor het zwembad, de badinrichting, het cafetaria en de jachthaven in een ruime hal, waar zich ook de kassa bevindt.

Deze nieuwe inkomhal is voldoende groot om minimum 3 klassen van circa 30 leerlingen gelijktijdig te verzamelen. Voor het publiek is het zwembad alleen te bereiken via het nieuwe inkomgebouw. De vroegere toegang van het gebouw, en de ernaast liggende lokalen worden heden enkel gebruikt door het personeel: kleedkamer, sanitair, eetgelegenheden, berging voor zwemmateriaal,... Vanuit deze hal heeft men zicht op het park voor de hoofdingang en op de aanlegsteigers van de jachthaven en kan men via ronde raampjes reeds een glimp opvangen van het zwembad zelf. De nieuwe inkomhal heeft zicht op en controle over de inkomhal, het sas, de toegangen tot het zwembad, de toegang tot de baden (die zich in de nieuwe kelder bevinden), het sanitair voor de geschoeiden, de binnentrap naar het cafetaria (en naar de kantoren van de jachthaven).

De zwembadkuip met ronde wanden werd zo goed als behouden. Wel werd met behulp van een inox loopbrug, ook fungerend als keerwand, de kuip opgedeeld in 2 gedeeltes, die wel op dezelfde filterinstallatie zijn aangesloten.

Het grootste gedeelte fungeert als een 25 meterbad met een 5-tal banen en een dieptevariatie van 1,10 m tot 2,50 m. Het kleinste gedeelte fungeert als instructiebad en heeft een maximale diepte van 1,05 m. Met het oog op het uitoefenen van waterballet, zijn onder het waterniveau een aantal luidsprekers aangebracht.

Op het niveau van het gelijkvloers, rond de kuip, bevinden zich een 15-tal individuele kleedcabines, 2 groepscabines en 2 familiekleedcabines.

Op het eerste verdiep bevinden zich nogmaals 40 individuele omkleedcabines en 2 groepscabines. 135 kleedkastjes bieden mogelijkheid tot opbergen van kledij.

Kelderverdieping nieuwbouw

De nieuwbouw werd volledig onderkelderd. Om aan de oorspronkelijke sociale bedoeling van de oprichters van het badhuis 'Van Eyck' te blijven beantwoorden is er in de nieuwe kelder een volledig nieuw kuipbaden-complex ondergebracht. Publiek heeft hier de keuze tussen een 11-tal kuipbaden en een 2-tal douches, ingericht als volwaardige badkamers. De sanitaire voorzieningen voor de jachthaven bevinden zich eveneens in deze kelder en zijn bereikbaar via een buitentrapp of de lift. Een deel van de nieuwe kelder wordt ingenomen door de waterzuiveringsinstallatie en de sanitaire installaties (boiler douches, drukverhogingsinstallatie voor regenwater,...). De kelder beschikt over een sectionaalpoort en een technisch luik. Chemicaliën en zware wisselstukken kunnen via deze toegang gelost worden met behulp van een elektrische pallethefwagen.

Kelderverdieping oud gedeelte

In de oude kelders bevonden zich voor de renovatie de kuipbaden en wasruimtes.

Door hun gebrek aan hoogte konden ze niet degelijk gerenoveerd worden. Deze ruimtes doen nu dienst als technische ruimte voor de luchtgroepen, de balancing-tank en de opslag voor chemicaliën en kuisproducten. Ook is er een kleine stookplaats waar de warmtewisselaars van SPE opgesteld staan.

Eerste verdieping

Op deze verdieping is er een ruim cafetaria dat bereikbaar is met de lift en een binnentrapp die vertrekt vanuit het sas. Vanuit het cafetaria en vanop het overdekt terras heeft men zicht op het Veermansplein en de jachthaven. Visueel contact met de zwimmers is mogelijk via het panoramische raam in de gebogen wand tussen cafetaria en zwembadhal.

Om het cafetaria in concessie te kunnen geven en het ook buiten de openingsuren van het zwembad te kunnen uitbaten is er een buitentrapp voorzien die eveneens als nooduitgang kan fungeren. Ook het onthaal voor de jachthaven (op het gelijkvloers) is via deze buitentrapp bereikbaar.

Tweede verdieping

Op de tweede verdieping bevinden zich de kantoren voor de jachthaven: één voor de jachthavenmeester en één voor de coördinator van het watertoerisme.

De resterende oppervlakte van deze verdieping is gebruikt voor de verluchttingsgroep van de cafetaria en van het inkomgedeelte.

OPBOUW TECHNISCHE INSTALLATIES

Waterbehandeling

De waterbehandeling gebeurt door middel van 2 zandfilters (inhoud: 5700 liter/filter). Deze zijn opgebouwd uit versterkt polyester en gevuld met zand en hydroantra-ciet. Het rondpompedebit voor een kuipinhoud van 630 m³ bedraagt normaal 193 m³/h.

Door gebruik van frequentiesturing op de circulatiepompen wordt 's nachts de rondpomptijd vermeerderd tot 4 uur, wat resulteert in een energiebesparing van 2300 euro/jaar.

Alle leidingwerk is opgebouwd uit polyethyleen en er is gebruik gemaakt van kunststofafsluiters. De desinfectie van het water en de correctie van de zuurtegraad gebeurt door een moderne zoutelektrolyseinstallatie met als belangrijkste voordelen: geen irritatie aan ogen en slijmvliesen, geen opslag van chemicaliën en economisch voordeliger in verbruik.

Verwarming en luchtbehandeling

De verwarmingsinstallatie bestaat uit een tweetal warmtewisselaars van 580 kW die aangesloten zijn op het stadsverwarmingsnet van SPE. Dit had als belangrijkste voordeel dat de oppervlakte van het stooklokaal zeer beperkt kon gehouden worden (amper 12 m² en een hoogte van 2 m). Een drietal grote luchtgroepen zorgen voor verwarming van de zwemhal. Twee ervan zijn uitgerust met een warmterecuperatiesysteem.

Ook de luchtgroepen van cafetaria en jachthaven worden verwarmd met energiezuinige luchtgroepen, elk

uitgerust met een heatpipe. De regeling van de radiator-kringen gebeurt weersafhankelijk.

De luchtkanalen zijn uitgevoerd in verzinkt plaatstaal. Voor de luchtkanalen die boven de balancingtank gemonteerd werden, werd er gekozen voor kunststof (PVC).

Rationeel energiegebruik

Tal van andere maatregelen werden genomen om de energiekost te beperken. De verlichting in het volledige gebouw wordt aangestuurd door een EIB-bussysteem. Met uitzondering van de zwemhal, kleedcabines en inkomgedeelte zijn de meeste lokalen uitgerust met een aanwezigheidsdetectie. Het aantal lampen die de zwemhal verlicht wordt bepaald door een sonde die de buitenlichtintensiteit opneemt.

De toiletten en urinoirs in de sanitaire ruimtes worden gevoed door een regenwaterdrukverhogingsinstallatie. Verder zijn er spaardouchekoppen, automatische urinoirspoeling en zelfsluitende kranen voorzien.

Installatie ter bestrijding van legionella

Het leidingwerk werd hydraulisch uitgevoerd conform het decreet van 22 november 2002.

In het Van Eyck-bad werd er geopteerd voor thermische desinfectie van de douches. Extra staalnamepunten, thermometers op de koud- en warmtewaterleidingen en geïsoleerde leidingen laten toe een eventuele besmetting te voorkomen of op zijn minst te beheersen. Het stadslaboratorium van de Stad Gent bemonstert tweemaandelijks de douches van publiek en personeel.

Onderhoud technische installatie

Het onderhoud van de gerenoveerde zwembaden Rooigem en Strop werd uitbesteed aan de gespecialiseerde firma's Dalkia en Axima Services. Voor het Van Eyck-bad, dat over een compleet nieuwe technische installatie beschikt zal het dagelijks onderhoud met eigen technici gebeuren.

Ook het nog te renoveren bad Rozebroeken en openluchtbad Neptunus worden in eigen beheer onderhouden.

Grotere onderhouds- en herstellingswerken zullen toevertrouwd worden aan de Dienst Facility Management van de stad Gent. Enkel voor de zoutelektrolyse en de lift zal een onderhoudscontract afgesloten worden.

BEHEER VAN HET ZWEMBAD

Zoals eerder vermeld richt het Van Eyck-bad zich vooral op het schoolzwemmen. Het grote publiek kan in het zwembad terecht elke weekdag van 7.30u tot 8.30u, van 12.00u tot 13.30u, en van 16.00u tot 17.00u. Ook op maandag- en vrijdagavond en tijdens het weekend is het bad gereserveerd voor publiek. Van dinsdag- t.e.m. donderdagavond zijn de uren voorlopig voorbehouden voor clubs en cursussen van de sportdienst.

De kuipbaden zijn geopend op woensdag-, vrijdag- en zaterdagmiddag.

Net zoals in de andere Gentse zwembaden werd in het Van Eyck niet gekozen voor een automatisch toegangscontrolesysteem. Iedere zwemmer dient zich aan te melden aan de kassa. Wel werd er flink geïnvesteerd in veiligheid.

Een vijftiental camera's zijn opgesteld in en rond het gebouw. De kassabediende heeft via een aantal monitors zicht op wat zich afspeelt in de gangen, in het inkomgedeelte, en aan de buitentrap. Ook worden de beelden digitaal opgeslagen en een aantal dagen bewaard.

HET BOUWTEAM

Het ontwerp voor de restauratie, renovatie en uitbreiding werd toevertrouwd aan het architectenbureau R. Berteloot. Een drietal studiebureaus werden bij het project betrokken: het studiebureau Provoost voor de stabiliteit, het studiebureau Bruneel voor het HVAC-gedeelte en het studiebureau De Zutter voor waterbehandeling, sanitair en elektriciteit.

Het bureau Scala-consultants voerde de akoestische studie uit voor de zwemhal.

De firma Ibens N.V. uit het Antwerpse kreeg opdracht voor uitvoering van de werken. Vanuit het opdrachtgevend bestuur werden de werfvergaderingen opgevolgd door de Dienst Facility Management, Dienst Monumentenzorg en de Sportdienst. De bouwtermijn van het project bedroeg 379 dagen.

De kostprijs voor de renovatie van de Van Eyck als beschermt monument en als functioneel zwembad was niet gering. Doch het resultaat mag gezien worden. Gent beschikt met de Van Eyck op architecturaal en esthetisch vlak over een unicum. Gelijkaardige baden in Verviers en Sint-Gilles zijn immers al gesloopt.

Bijzondere aandacht is ook uitgegaan naar de kwaliteit van bouw en techniek, zodat het bad klaar is voor de volgende decennia.

Het Van Eyck-bad opende officieel zijn deuren op 29 augustus 2003.

Jan Waegeman
ingenieur sportdienst stad Gent

Trefwoord(en): zwembaden, renovatie, geschiedenis, Oost-Vlaanderen